

ОСОБИСТІСТЬ В КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

*Поняття "особистість" в клінічному
підході.*

*Властивості людини як індивіда та
особистості.*

*Конституціонально-типологічні
особливості особистості,
темперамент, характер.*

Структура особистості.

*Механізми психологічного захисту та їх
роль у формуванні соматичних та
психічних порушень*

За А.В.Яньшиним,

особистість - унікальний багатовимірний психічний "орган" вищого порядку, який зафіксував неповторну історію розвитку конкретного суб'єкта й інтегрує поведінку суб'єкта.

Характеризуючи особистість у клінічній психології, необхідно розкрити:

- **передумови її розвитку** (вроджені індивідні характеристики: задатки, природні потреби, властивості ВНД тощо та закономірності їх дозрівання в онтогенезі);
- **витоки її розвитку** (сукупність умов індивідуального виховання, "вростання в людську культуру");
- **рушійні сили** (внутрішні конфлікти, місія) її формування;
- **структуру** особистості.

Особистість у клінічному підході уявляється складно і закономірно взаємопов'язаною системою процесів: *"все пов'язано зі всім"*.

Тому кожний окремий симптом розглядається як прояв цілісної ситуації суб'єкта.

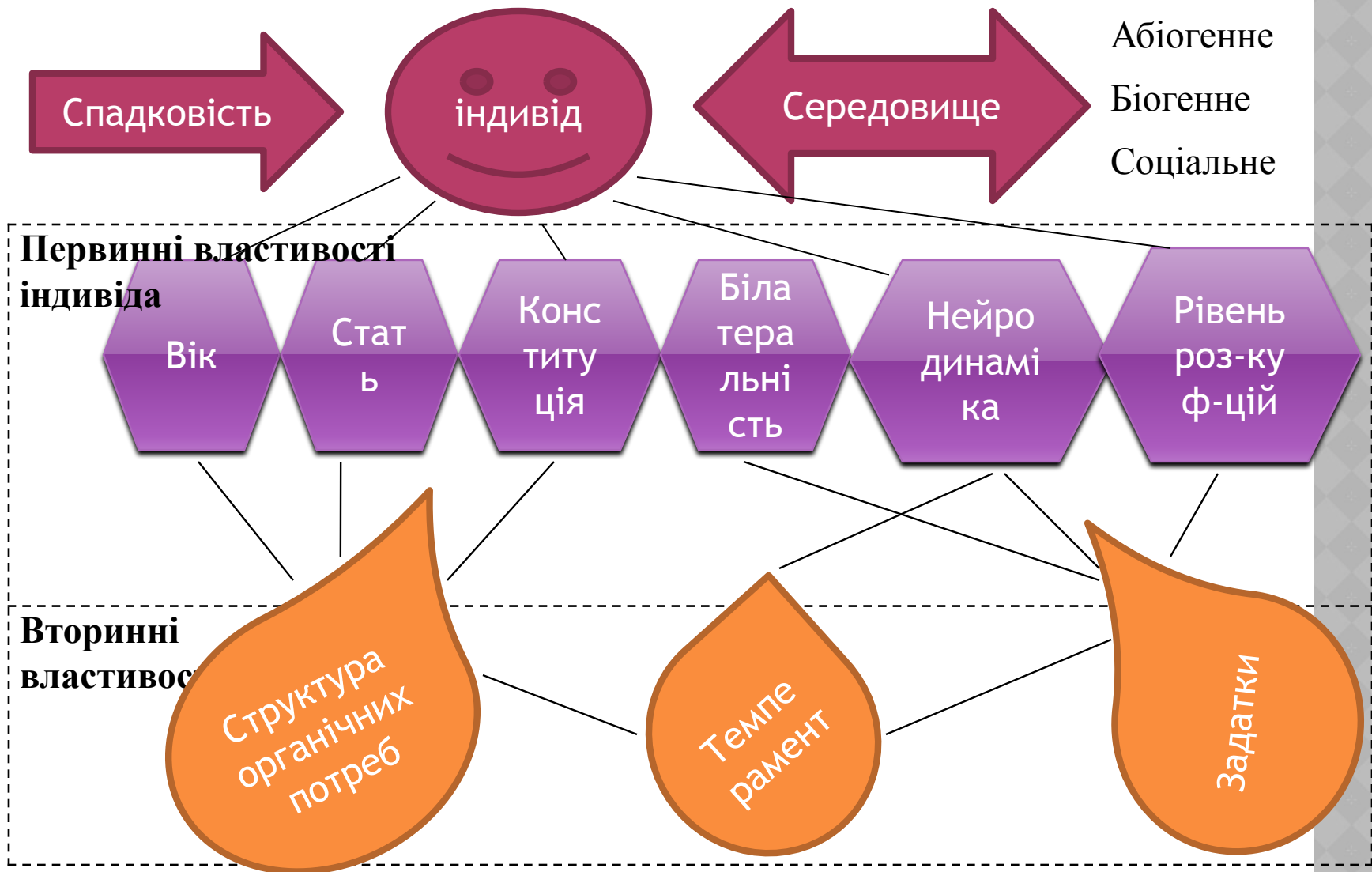
ІПОСТАСІ ЛЮДИНИ

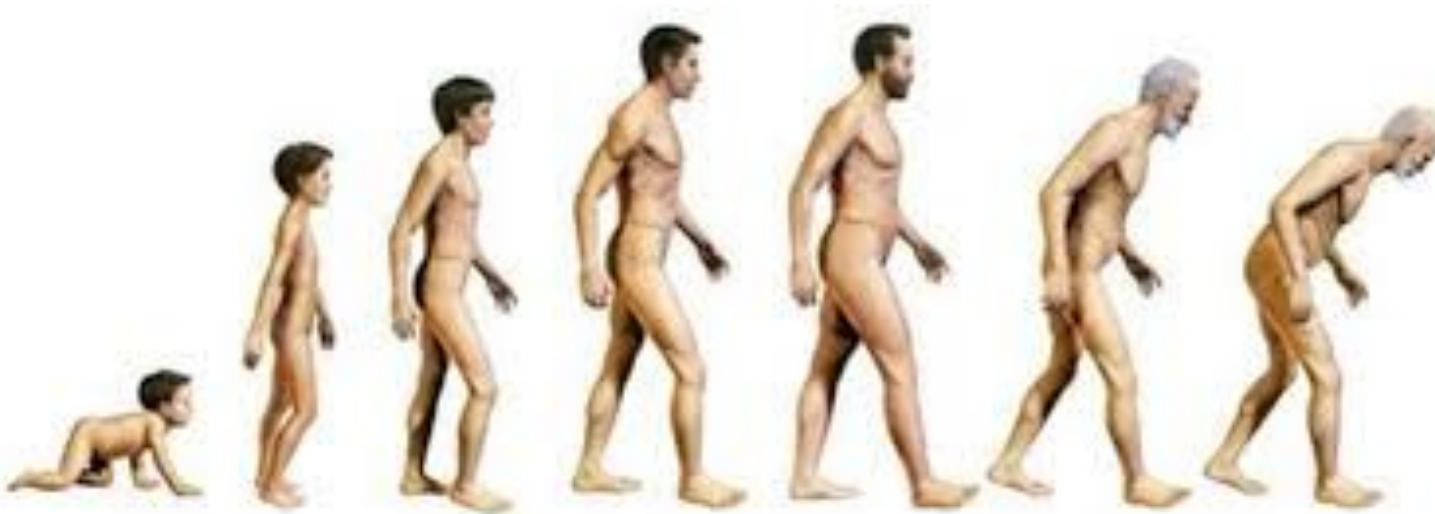
Індивід - у цьому понятті відображається родова належність людини, її біологічна сутність, її належність до біологічного виду *Homo Sapiens*.

СХЕМА ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛЮДИНИ ЯК ІНДИВІДА

Вік у психології визначається як відносно обмежена у часі міра психічного розвитку індивіда і його розвитку як особистості, що характеризується сукупністю закономірних фізіологічних і психологічних змін, не пов'язаних із розбіжністю індивідуальних особливостей.

Віковий розвиток людини характеризується **нерівномірністю та гетерохронністю.**

Гетерохронність знаходить своє відображення також у декількох видах віку:

- *паспортний* вік – кількість прожитих років;
- *біологічний* вік визначається мірою зрілості організму, нервової системи, зношеності організму;
- *соціальний* вік – визначається виходячи з тих функцій і ролей, які людина виконує;
- *психологічний* вік визнається характером планів, перспектив майбутнього життя: чим більше нереалізованих планів, тим молодшою є людина.

Психічний розвиток характеризується наявністю
сенситивних та критичних періодів.

Сенситивний період розвитку - період
найбільшої чутливості функцій, готовність
до різних видів діяльності (напр., 2-3-роки
- розвиток /

Критичний період розвитку -
характеризується, з одного боку, зниженням
деяких показників, які охоплюють різні рівні
індивідуальності; з другого боку, появою
суперечностей, що призводить до нових
продуктивних тенденцій розвитку. Це
перехідні фази від одного віку до іншого.

ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ БРОМЛЕЙ

- **Утробний цикл**
 - Зигота
 - Ембріон
 - Плід
 - Момент народження
- **Дитинство**
 - **(перші 11 років життя)**
 - Немовлячий вік
 - Дошкільне дитинство
 - Раннє шкільне дитинство
- **Юність**
 - Підлітковий вік (11 - 15 років)
 - Пізня юність (16 - 21 рік)

ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ БРОМЛЕЙ

- **Дорослість**

- Рання дорослість (21 - 25 років)
- Середня дорослість (26 - 40 років)
- Пізня дорослість (41 - 55 років)
- Передпенсійний вік (56 - 65 років)

- **Старіння**

- Відхід від справ (66 - 76 років)
- Старість (71 - 90 років)
- Дряхлість (понад 90 років)

ПРОВІДНИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ВІКУ ЛЮДИНИ

• період немовляти	• безпосереднє емоційне спілкування з дорослим
• ранній вік	• предметно-маніпулятивна діяльність
• дошкільний вік	• ігрова діяльність
• молодший шкільний вік	• учіння
• підлітковий вік	• інтимно-особистісне спілкування з ровесниками
• юнацький вік	• навчально-професійна діяльність

СТАТЕВИЙ ДИМОРФІЗМ

- постійна характеристика онтогенетичної еволюції людини, яка визначає статеву диференціацію і охоплює всі рівні фізіологічної і психологічної структури людини.

- Чоловіки

- легко втрачають старе і набувають нового;
- орієнтовані на прогрес;
- частіше зустрічаються шкідливі і корисні мутації;
- більш розвинена м'язова сила;
- частіше мають виховані труднощі вираження емоцій;
- переважає просторове мислення, швидкість вироблення зорово-моторної навички, конструктивні здібності;
- більш схильні до зовнішньо звинувачувальних реакцій

- Жінки

- зберігають у своїй генетичній пам'яті всі найбільш цінні набутки еволюції;
- орієнтовані на виживання;
- більш пластичні, адаптивні, стабільніші у стресових ситуаціях;
- більше розвинені тонкі рухові координації пальців рук;
- жінки більш уважні до емоційних ознак і роблять менше помилок у емоційних судженнях;
- переважає вербальний інтелект;
- більш схильні до безобвинувачувальних реакцій

НЕЙРОДИНАМІЧНІ ОЗНАКИ

Сила нервової системи – здатність переносити надсильні подразники – витривалість НС (за Павловим).

Встановлено зворотній зв'язок між силою НС і чутливістю.

Рухливість нервової системи – легкість переробки сигнального значення подразників, основою якої є наявність слідових процесів та їх тривалість.

Лабільність НС – швидкість виникнення і зникнення нервового процесу, в основі якої лежить засвоєння ритму імпульсів, які проходять по тканинах. Одним з найважливіших життєвих проявів є швидкість переробки інформації, лабільність емоційної сфери. Лабільність позитивно впливає на навчальну діяльність і успішність інтелектуальної діяльності.

ТЕМПЕРАМЕНТ

- стійка, вроджена, базова характеристика, яка визначає розмаїття поведінкових проявів.

Властивості темпераменту (за концепцією *Мерліна*)

Сенситивність – загальний спосіб чутливості, про яку роблять висновок по тому, яка найменша сила необхідна для виникнення психічної реакції.

Активність – з якою мірою енергійності людина впливає на зовнішнє середовище і долає перешкоди при реалізації мети. Проявляється у наполегливості, цілеспрямованості, зосередженості у тривалій роботі тощо.

Реактивність – яка міра мимовільності реакцій на зовнішні чи внутрішні впливи (критичне зауваження, загроза, різкий звук, образливе слово тощо).

Співвідношення активність/реактивність – співвідношення свідомого і несвідомого у регуляції вчинків людини; від чого найбільше залежить діяльність: від настрою, випадкових обставин чи від цілей, намірів, планів. У деяких дослідженнях встановлене зворотнє співвідношення реактивності/активності.

Властивості темпераменту (за концепцією *Мерліна*)

Темп реакцій – швидкість руху, темп мовлення, винахідливість, швидкість запам'ятовування тощо.

Пластичність/ригідність – наскільки легко й гнучко пристосовується людина до зовнішніх змін, змінює прийоми і способи дії, не знижуючи якості і швидкості, як часто змінює свої звички.

Екстраверсія/інтроверсія – визначає, від чого переважно залежать реакції людини – від зовнішніх вражень, які виникають тут і зараз, чи від образів та думок, які пов'язані з минулим.

Емоційна збудливість – виражає емоційну сприйнятливність, емоційну чутливість.

Емоційна лабільність – визначається швидкістю, з якою виникає і припиняється емоційна реакція чи стан. Від емоційної лабільності залежить, як швидко відбувається заміна одного переживання іншим.

Для характеристики темпераменту важливо описання не окремих його характеристик, а їх сполучення.

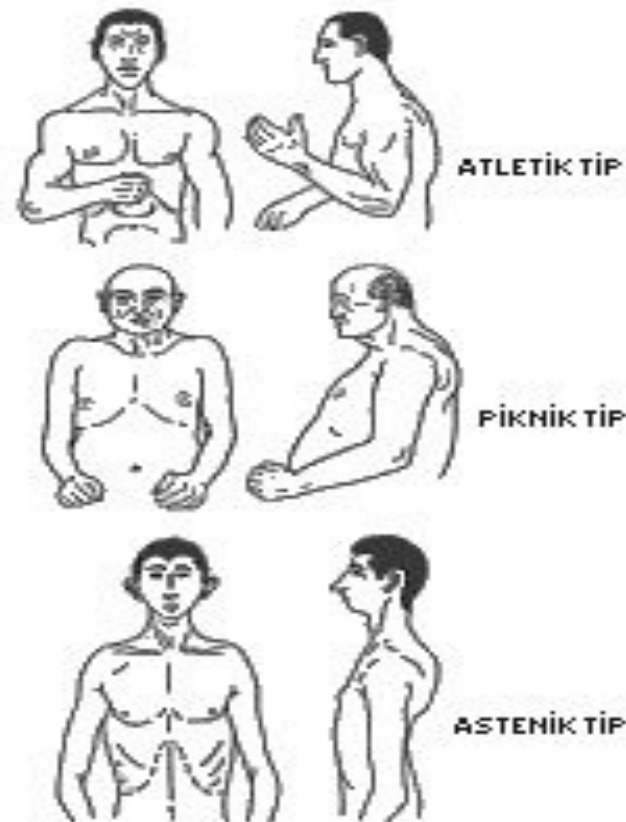
СПІВВІДНОШЕННЯ ТИПІВ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ І ТЕМПЕРАМЕНТУ

<i>Особливості нервових процесів</i>			<i>Тип нервової системи</i>	Тип темпераменту
Сила	Врівно- важеність	Рух- ливість		
Сильний	Врівно- важений	Рухливий	Живий	Сангвінік
Сильний	Неврівно- важений	Рухливий	Нестрим- ний	Холерик
Сильний	Врівно- важений	Інертний	Інертний	Флегматик
Слабкий	Неврівно- важений	Рухливий або інертний	Слабкий	Меланхолік

КОНСТИТУЦІЯ

- це анатомо-фізіологічна (а також психосоматична) характеристика, що склалася на основі спадкових і набутих властивостей, і яка зумовлює такі властивості як реактивність, здатність до певного росту, обміну речовин, розмноженню, схильність до захворювань і соціальної поведінки.

Форма тілобудови – генетично детермінована характеристика зовнішнього вигляду тіла. Це соматотип, який є лише соматичним вираженням конституціонального типу.

СПІВВІДНОШЕННЯ СОМАТОТИПУ І ТЕМПЕРАМЕНТУ (ЗА ШЕЛДОНОМ)

Соматотип		
Ендоморфія	Мезоморфія	Ектоморфія
Тип темпераменту		
Вісцеротонія	Соматотонія	Церебротонія
<p>Переважання дружес-любності, жага похвали, любов до комфорту, привітність, розслабленість у поставі і рухах, легкість у вираженні почуттів, потяг до людей у важку хвилину, м'якість при сп'янінні</p>	<p>Впевненість у поставі і рухах, любов до пригод, прихованість у почуттях та емоціях, потяг до дій у важку хвилину, агресивність та наполегливість при сп'янінні</p>	<p>Скутість у поставі, не-комунікабельність, соціальна загальмова-ність, прихованість, потяг до самотності у важку хвилину, орієнтація на пізні періоди життя, стійкість до дії алкоголю</p>

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПСИХІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ І ТИПОМ ТІЛОБУДОВИ (ЗА КРЕЧМЕРОМ), %

Тип тілобудови Хвороба	<i>Пікнічний</i>	<i>Лептосоматичний</i>	<i>Атлетичний</i>	<i>Диспластичний</i>	<i>Без характеристик</i>
Епілепсія	5,5	25,1	28,9	29,5	12,0
Шизофренія	13,7	50,3	16,9	10,5	8,6
БАР	64,6	19,2	6,7	1,1	8,4

ЛЮДИНА ЯК СУБЄКТ

Властивості людини як субєкта

- Свідомість
- Діяльність

Форми діяльності субєкта

- Пізнання
- Спілкування
- Праця

Потенціал субєкта

- Життєздатність
- Працездатність
- Спеціальні здібності
- Ціннісні орієнтації
- Мотиви
- Життєвий досвід
- Професійний досвід

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

Особистість – свідомий індивід, який займає певне положення у суспільстві і виконує певні соціальні функції.

Аспекти психічного образу особистості (за Рубінштейном):

- *Чого хоче особистість?* – це питання про спрямованість особистості.
- *Що може особистість?* – це питання про здібності й обдарованість людини .
- *Що особистість є?* – це питання про характер людини.

*темперамент,
здібності,
характер,
спрямованість.*

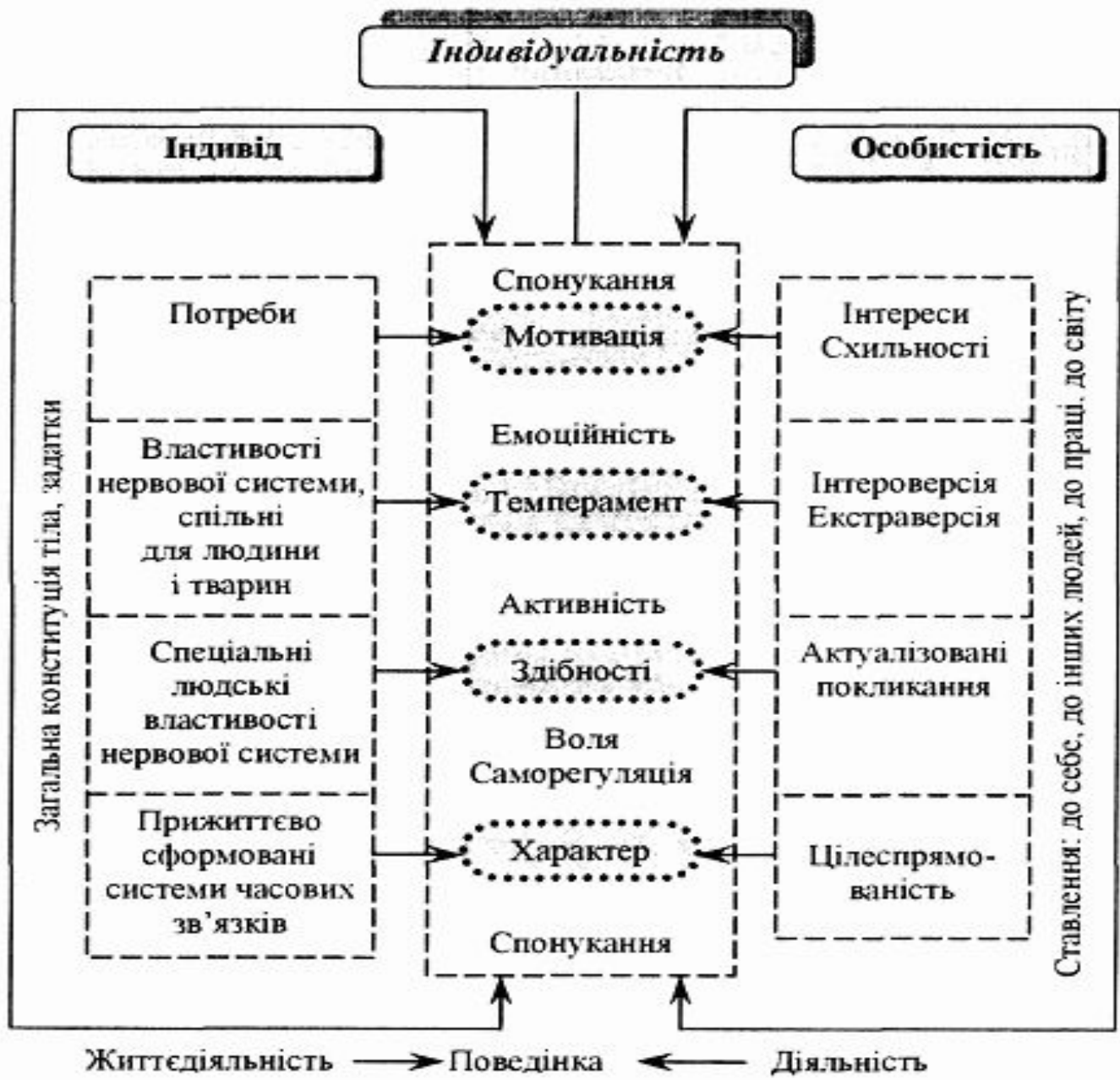

Основна форма розвитку індивідуальних властивостей - онтогенетична еволюція.

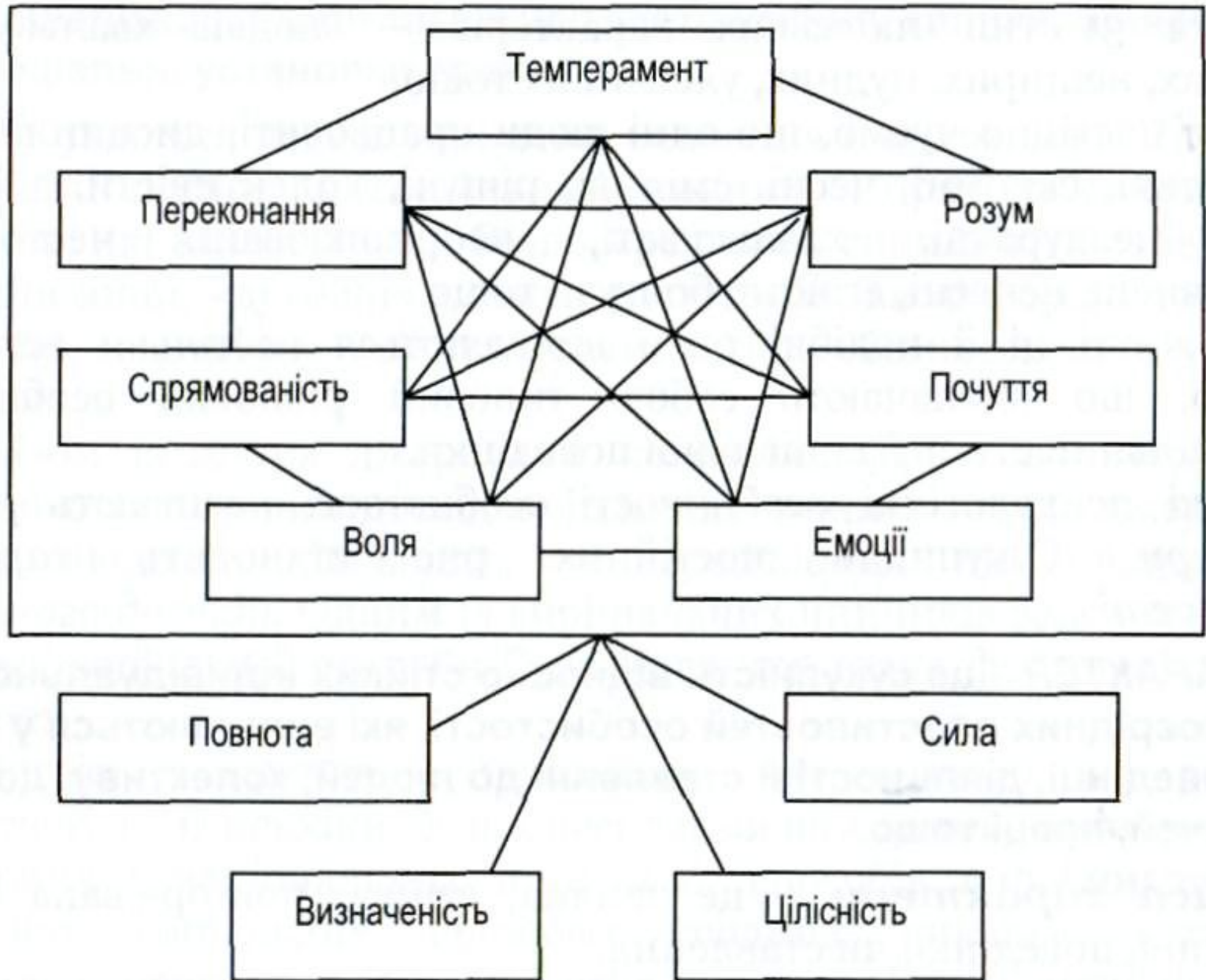
Основною формою розвитку особистості є життєвий шлях людини у суспільстві.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ

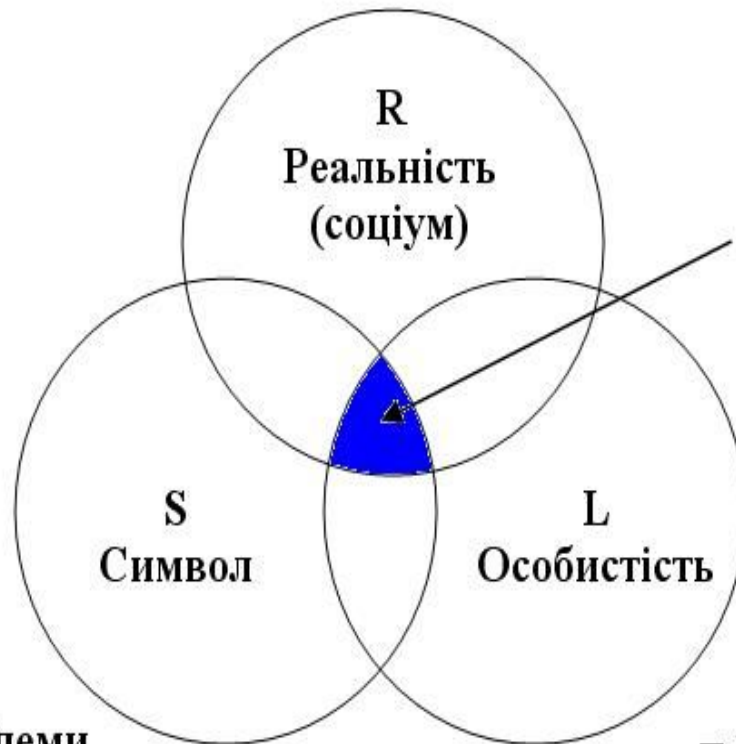

ХАРАКТЕР

ПРЕДМЕТ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІТЬ

Реальність
– джерело проблеми

Компетенція
психотерапевта

Символ
– виразник проблеми

Особистість
– носій проблеми

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ОСОБИСТОСТІ

ЗВ'ЯЗОК ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ, ЕМОЦІЙ ТА РИС ХАРАКТЕРУ

<i>Захисний механізм</i>	<i>Емоція</i>	<i>Риса характеру</i>
Регресія	Подив	Наївність та непослідовність
Заміщення	Гнів	Агресивність
Заперечення	Довіра	Соціабельність
Витіснення	Страх	Соціабельність
Проекція	Відраза	Підозріливість
Компенсація	Горе	Депресивність
Реактивне утворення	Радість	Товариськість
Раціоналізація	Очікування	Раціональність

Посієш увагу - пожнеш вчинок;
Посієш вчинок - пожнеш звичку;
Посієш звичку - пожнеш характер;
Посієш характер - пожнеш долю!!!